

Tillhörande detaljplan för fastigheten

Dnr 15.2013.211

KOLONIEN 2 MED FLERA

(Trälleborgs skolområde och Folkets park med flera) i
Värnamo stad

KULTUR-OCH NATURMILJÖUTREDNING

BAKGRUND

Fastigheten Folkparken 1. Värnamo kommun äger sedan år 1978 Folkparken i Värnamo. Enligt gällande avtal bedriver Stiftelsen Folkets Park verksamheten i Folkets park. Bidrag erhålls från kommunen. Värnamo kommun ansvarar för byggnaderna på fastigheten folkparken 1. Stiftelsen Folkets Park arrangerar olika arrangemang och aktiviteter under sommarsäsongen. Parkområdet är öppet året om. Alla arrangemang som Stiftelsen Folkets Park ansvarar för utförs till största del med ideellt arbete. I parken finns en även minigolfbana och en anlagd boulebana.

1914. Folkets park grundades på den nuvarande platsen. Byggnadsföreningen Framtiden beviljas tillträde till marken som arrenderades av Västhorja Lillegård.

1921. invigning av den första dansbanan. Nu riven

1924. Serveringsbyggnad, senare ombyggd och tillbyggd.

1927. invigning av den nya dansbanan med en teaterscen. Nu riven.

1927-28, inköp av skogsmark i anslutning till den Folkets park.

1935. Teaterbyggnad. Bevarad.

1940. Dansbanan. Bevarad.

1960. toalettbyggnad. Bevarad.

1965. Utvidgning av Folkets park.

1972. Huvudentré.

1978. Värnamo kommun köper fastigheten med byggnaderna och parkanläggningen.

1981. Entrékiosk. Nu riven.

1985. stiftelsen Folkets Park bildas.

PLANENS SYFTE OCH HUVUDDRAG

HISTORIK

Initiativet till Folkets park och den nuvarande anläggningen grundades av Nykterhetslogen Verdandis i januari 1914. (en föregångare fanns 1907-1910 i närheten av nuvarande Järnvägsstationen). En skrivelse utfördes till Byggnadsföreningen Framtiden i ärendet. Byggnadsföreningen godkände förfrågan om bildandet av ett Folkets park i Värnamo. Ett markområde arrenderades på den nuvarande platsen. Byggnadsföreningen Framtiden beviljas tillträde till ett markområde som ägdes av Västhorja Lillegård. Föreningens medlemmar röjde träd och sly, bröt och tog bort sten från delar av fastigheten.

Därefter uppfördes byggnaderna genom insamlingar av medlemmar, sponsorer föreningar och lån. Folkets Parks förening bildades 1919 och tog över ansvaret och verksamheten av Folkets park. De första byggnaderna i Folkets park bestod av en dansbana utan tak, en musikpaviljong och en kiosk. Samtliga enklare byggnader som inom några år ersattes av bättre konstruktioner.

BYGGNADERNA

Serveringsbyggnad. Uppförd 1924. Ombyggd och tillbyggd.

Teaterbyggnad. Uppförd 1935.

Dansbana. Uppförd 1943.

Toalettbyggnad. Uppförd 1960.

Kiosk, åttkantig byggnad. Uppförd på 1950-60-talet?

Kiosk, sjukantig byggnad. Uppförd på 1950-60-talet?

Förrådsbyggnad. Uppförd på 1950-60-talet?

Teaterbyggnaden

Teaterbyggnaden uppfördes 1935. Byggnaden har åskådarläktare i en öppen stolpkonstruktion och välvt tak belagt med svart papp. Taket bärs upp av gråmålade bågformade trätakbjälkar försedda med dragjärn. Invändigt är taket klätt med vitmålade skivor. Stolpkonstruktionen är gråmålad. Åskådarläktaren är uppförd på en sluttande, asfaltbestruken ramp i betong. Bänkarna i galvaniserat stål och tryckimpregnerat trä är ingjutna i rampen. Åt söder leder två betongtrappor upp till rampens högsta del. Längst sidorna av teatern är gångvägar uppför rampen. Både trapporna och gångramperna är försedda med svarta järnräcken. Teaterns väggar är öppna med endast en låg bröstning av brunsvart laserad fasspontpanel

Teaterbyggnaden.

Närmast scenen går väggarna ända upp till taket och sidoväggarna är försedda med dubbelportar i brunsvart fasspontpanel. Norr om läktaren är scen- och förrådsdelen som har ett mittparti i två våningar uppförd i regelverk med pulpettak. Mittpartiet är på båda sidor försett med envånings byggnadskroppar med pulpettak. Taken är belagda med svart papp. Fasaden var ursprungligen klädd med locklistpanel, men är försedda med gula asbestcementplattor. De lägre sidplattorna av byggnaden har fönsterband igensatta med träskivor. Byggnaden vilar på en sockel av betong. På norra sidan av byggnaden finns en lastbrygga inbyggd under ett stolpuppuret skärmtak belagt med plåt. Från lastbryggan leder två gråmålade trädörrar in i byggnaden.

Dansbanan

Dansbanan är en åttkantig byggnad med tälttak. Byggnaden uppfördes 1943 och ersatte då en tidigare dansbana. Det branta taket är belagt med svart papp och kröns av en ventilationshuv. Byggnaden är uppförd i stolpkonstruktion och vilar på betongplintar. Väggarna är klädda med spontad, rödmålade panel som indelas i fält av släta vita lister. Den undre delen av väggen har stående panel medan den övre delen har öppningsbara luckor i liggande panel. Panelen är troligen inte ursprunglig.

På den östra sidan leder en asfalterad ramp med svarta järnräcken upp till entrén som utgörs av tre trädörrar klädda med gråmålad fasspontpanel. Dansbanan har en kraftigt utskjutande takfot som är uppbyggt av vitmålad takstolstassar. På den västra sidan av dansbanan, bakom scenen, finns en utbyggnad i en och en halv våning med pappklätt sadeltak. Väggarna är klädda med ursprunglig, rödmålade fasspontpanel. En ståltrappa leder upp till en gråmålad trädörr med vita omfattningar. Utbyggnaden har två igensatta fönster. Under utbyggnaden finns en källare med väggar i betong.

Dansbanan.

Serveringsbyggnaden

Serveringsbyggnaden uppfördes 1924 och är senare till- och ombyggd i flera etapper. Den första serveringspaviljongen var en öppen servering med sadeltak. Denna serveringsbyggnad byggdes till åt söder 1952 och blev dubbelt så lång. I samband med detta fick den sin nuvarande utformning, med en halvöppen serveringsdel i norr och en inbyggd i söder.

Serveringsbyggnaden är uppförd i regel- och stolpkonstruktion och har ett pappklätt sadeltak. Byggnaden vilar på betongplintar. Norra gaveln och baksidan är klädda med röd fasspontpanel. Gavelröset är klätt med stående fasspontpanel och har en röd rödmålad, dubbel lucka till vinden. Baksidan har fyra igensatta fönster och två panelklädda dörrar. Den västra fasadens norra del utgörs av en öppen veranda med vitmålade stolpar och bröstning av rödfärgad stående pärlspontpanel.

Serveringsbyggnaden.

Den södra delen utgörs av en inbyggd servering med fasad av rödfärgade träfiberskivor och sex smala fönster. Fönstren är vita, enkla utan spröjs och har vita omfattningar. Den södra gaveln är till hälften inklädd med rödfärgade träfiberskivor och försedd med tre fönster av samma typ som på framsidan. En vit paneldörr leder tillserveringen. Den andra hälften av gavelfasaden är klädd med stående fasspontpanel och har en serveringslucka. Gavelfönstret är klätt med snedställd rödmålad spontpanel.

Den öppna verandan är invändigt klädd med gulmålad pärlspontpanel som i nedre delen indelas med vita lister. Undertaket har vitmålad pärlspontpanel. Golvet är ett trägolvt. Den östra halvan av verandan utgörs av en inbyggd köksdel. Mellanväggen är försedd med en gråmålad panelklädd dörr och en vit serveringslucka i fasspontpanel. Den inbyggda, södra delen av byggnaden har väggar av gul pärlspontpanel och samma listindelning som den norra delen. Den östra delen av utrymmet utgörs av ett köksutrymme. En vit laminatklädd dörr leder in till denna del. I mellanväggen finns även en vitmålad serveringslucka.

Toalettbyggnaden

Toalettbyggnaden uppfördes 1960 i betong med fasad i rött tegel. Byggnaden har pappklätt pulpettak. Den södra fasaden har en svart paneldörr och ett band med gråmålade smala fönster invid takfoten. Den norra fasaden har två panelklädda gråmålade toalettdörrar. Mellan dess finns ett fönsterband som på framsidan.

Toalettbyggnad.

Kioskbyggnaden, åtta-kantig

Den äldre kioskbyggnaden är åtta-kantig och har ett svart, pappklätt tälttak. Väggarnas undre del är klädda med gulmålad pärlspontpanel inramade med vita lister. Kiosken hade tidigare fönsteröppningar runt om men dessa är idag igensatta med gulmålade plywoodskivor. Två av väggarna i sydost är försedda med serveringsluckor. En rundad disk av gråmålade träfiberplattor finns framför luckorna. Den utskjutande takfoten är inklädd med vitmålad pärlspontpanel. På baksidan finns en vitmålad paneldörr. Byggnaden vilar på betongplintar.

Kioskbyggnad.

Kioskbyggnaden, sju-kantig

Den yngre kioskbyggnaden är sju-kantig och har svart pappklätt tälttak. Väggarna är klädda med gulmålad trapetskorrugerad plåt. Knutarna är vitmålade. Den utskjutande takfoten är inklädd med vitmålade skivor. Byggnaden vilar på betongplintar.

Kioskbyggnad.

Huvudentrén

Huvudentrén är uppförd 1972 och ersatte en tidigare entré på ungefär samma plats. Entrépartiet består av svart järnskylt med "FOLKETS PARK" i röd text. Entréskylten bärs upp av pelare bestående av två järnstolpar. Pelarna vilar på betongplintar. Framför entrén står två mindre flaggstänger. På vardera sida om entrén är två lyktstolpar i järn och målade i svart. Lyktstolparna är krönte med en glasglob. Lyktstolpar i samma utformning finns även innanför entrén och bildar en allé längst den asfalterade entréstigen fram till dansbanan.

Entrén.

ANALYS AV BYGGNADERNA

Värnamo Folkets Park utgör ett bra exempel på det stora antal folkparker som etablerades av arbetarrörelsen i Sverige på 1910-talet. Den äldsta byggnaden är serveringsbyggnaden från 1924, som dock blivit avsevärt förändrad och tillbyggd under 1950-talet. Teaterbyggnaden från 1935 har bevarat stora delar av den ursprungliga karaktären. Även dansbanan från 1943 är i stora drag välbevarad. I övrigt är kulturmiljön och bebyggelsen präglad av 1950- och 1960-talet.

Samtliga byggnader i parken är i behov av olika former av renoveringar. Dessutom bör dessa åtgärder utföras så att de byggnadsantikvariska värdena bevaras eller i varje fall inte skadas. Delar av fasadpanelen på flera av byggnader bör renoveras. Återkommande skador är sprickor i betongen på teaterladan. Föregående renoveringar har resulterat i del provisoriska åtgärder med annat material, ex. har asfalt använts i teaterladan för att åtgärderna delar av golvytan och delar av väggytor har lagats med brädlappar. Flera av byggnaderna har dessutom blivit utsatta av vandaliseringar, vilket är särskilt omfattande på teaterladan med graffiti och skador på bänkar och annan inredning. Därför vore det förordat att utföra en inventering av renoveringsbehovet för alla byggnaderna i Folkets park.

Teaterbyggnaden, utbyggnaden med graffiti.

Teaterbyggnaden, skador i betongen på stensockeln.

Folkets park har vid tid två tillfällen varit ämne för diskussion om byggnadsminnesförklaring. Länsstyrelsen i Jönköpings län avslag 1998 en ansökan om byggnadsminnesförklaring av Folket Park. Kommunstyrelsen avslag 2012 en motion om en ny ansökan om byggnadsminnesförklaring, efter en diskussion med länsstyrelsen i ärendet. Avslagen i båda ärendena motiverades av att byggnaderna och kulturmiljön inte motsvarade kriterierna för att omfattas av byggnadsminnen.

De avgörande skälen för avslaget var att kulturmiljön inte ansågs ursprunglig och inte tillräckligt unik i sitt sammanhang. Flera av de ursprungliga byggnaderna var rivna eller ombyggda. Istället hade nya byggnader tillkommit. Även i länsperspektiv ansågs inte de kulturhistoriska värdena i Värnamo Folkets Park vara tillräckliga för byggnadsminne.

Enligt 3 kap 1 § lagen (1988:950) om kulturläns mm (Kulturmiljölagen, KML) får en byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen.

I den gällande detaljplanen, fastställd 1982-11-25 utgör fastigheten Folkparken ett specialområde Rf, Folkpark. Det finns dock inga bestämmelser som omfattar några av byggnaderna på fastigheten.

FÖRSLAG PÅ BEVARANDESKYDD AV BEFINTLIGA KULTURMILJÖER

Folkets Park representerar en av få miljöer i Värnamo kommun med anknytning till arbetarrörelsen. Folkpark har haft en viktig roll inom samtidshistoria under 1900-talet. Sammantaget motiverar detta ett bevarande. Teaterbyggnaden och dansbanan är båda kulturhistoriskt värdefulla och välbevarade byggnader. Inventeringen av byggnaderna har belyst dess byggnadsantikvariska värden. Därav föranleder att i en ny detaljplan att förorda varsamhetsbestämmelser (k) för dansbanan och teaterbyggnaden. Det gäller då främst vissa karaktärer på det båda byggnaderna som bör bevaras och inte förvanskas.

För de övriga byggnaderna, båda kioskerna, toalettbyggnaden och förrådsbyggnaderna är det tveksamt om dessa har tillräckligt med byggnadsantikvariska värden var för sig för att omfattas av varsamhetsbestämmelser. Särskilt när helhetsmiljön inte kvarstår i området med den planerade rivningen av serveringsbyggnaden. Därför är det svårt att motivera att förorda skydd- eller varsamhetsbestämmelser för serveringsbyggnaden eller för kulturmiljön i hela området. Om en konflikt uppstår i den pågående planen så är ett alternativ att eventuellt flytta någon av de mindre byggnaderna, ex. de båda kioskbyggnaderna till annan plats i parkområdet. Det innebär att byggnaderna bevaras även om de flyttas till en ny plats i parken.

Teaterbyggnaden

Varsambestämmelser, k.

Huvudbyggnad ska vid förändring behandlas varsamt så att dess karaktär består.

Byggnadens värdebärande detaljer är:

Takvinkel, välvt tak.

Entrén, tympanon med konstrelief.

Dansbanan

Varsambestämmelser, k.

Huvudbyggnaden ska vid förändring behandlas varsamt så att dess karaktär består.

Byggnadens värdebärande detaljer är:

Takvinkel, tälttak krönt med en Ventilationshuv, fasad med spontad i panel.

Utbyggnad, sadeltak, fasad med spontad i panel.

KULTURLÄMNINGAR

Det påträffades inga fornlämningar eller kulturhistoriska lämningar i samband med fältinventeringarna i september 2012 och i februari 2017 inom planområdet.

Registrerade kulturmiljöer och fornlämningar i närområdet

I närheten av planområdet finns flera registrerade fornlämningar och kulturhistoriska lämningar i riksantikvarieämbetet databas fornsök.

RAÄ-nummer Värnamo 448, Hägnadssystem, övrig kulturhistorisk lämning. Bestående av stenmurar röjningsrösen och en fägata.

RAÄ-nummer Värnamo 9:1, uppgift om grav. Övrig kulturhistorisk lämning.
Ej återfunnen. Platsen är bebyggd.

RAÄ-nummer Värnamo 447, Hägnadssystem, fornlämning.

RAÄ-nummer Värnamo 450, Hägnad, övrig kulturhistorisk lämning. Stenmur.

RAÄ-nummer Värnamo 449, hägnad, övrig kulturhistorisk lämning. Stenmur.

RAÄ-nummer Värnamo 363:1, hållristning, fornlämning. Skålgropar, härdar.

RAÄ-nummer Värnamo 380, boplatsområde, undersökt och borttagen.

RAÄ-nummer Värnamo 378, fossil åkermark, undersökt och borttagen.

Arkeologiska förundersökningar i närområdet

I närområdet har genomförts arkeologiska förundersökningar. Det har resulterat i tre arkeologiska rapporter från länsmuseet i Jönköpings län.

Arkeologisk utredning, etapp 1. Bronsålder och vägar i Gröndalsområdet. 2005: 09.
Värnamo socken i Värnamo kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum.

Arkeologisk utredning, etapp 2. Fägata i Västhorja. Arkeologisk rapport 2006:86.
Värnamo socken i Värnamo kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum.

Arkeologisk utredning inför husbyggnation inom RAÄ 448 i Västhorja. Värnamo socken i Värnamo kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum. Rapport 2009:26.

Möjligheter att utveckla och integrera byggnaderna och kulturmiljön i planområdet

Det är viktigt att integrera Folkets park, byggnaderna och kulturmiljön i den övriga verksamheten i området. För att på längre sikt bevara och integrera byggnaderna i närmiljön är det viktigt att dessa även kan utvecklas och användas av skolor och föreningar för olika aktiviteter och verksamheter i området. Informera och förmedla kunskap om Folkets Parks historia, byggnaderna och kulturmiljön.

Utveckla en samverkan mellan Folkets parks stiftelse, skolor och föreningar i närområdet. Starta samverksprojekt om kulturmiljön, hur man kan använda byggnaderna för olika aktiviteter och utveckla verksamheten i området. Placera ut informationsskyltar med intressanta texter och fotografier om Folkets parks historia, kulturmiljön och byggnaderna i området.

Natur

Före bildandet av Folkets park tillhörde fastigheten Västhorja Lillegårds utmark. Enligt samtida protokoll bestod marken av tallskog. Marken röjdes senare etappvis från träd för att ge plats åt nya byggnader och verksamhet i parken. En del träd av skogen lämnades kvar främst i ytterområdena av parkområdet, förutom i den norra delen av fastigheten. I området finns alltså en trädbevuxen sammanhängande yta av främst tall och med inslag av lövträd.

Tallar i den södra delen av Folkets park.

Trädbeståndet på fastigheten Folkparken 1 domineras av tall, ca 85 %. Björk utgör ca 10 % och det övriga beståndet utgörs av enstaka träd av bok och ek. Tallarna bildar en gles parkskog, med koncentration i den södra och östra delen på fastigheten. Björkarna dominerar dock i den norra delen och förekommer därutöver sporadiskt i den övriga delen av parken. Trädbeståndet av tall består av likartad ålder med få inslag av äldre träd. Motsvarande gäller även för trädbeståndet av björk. I den västra delen av parken finns även inslag av ek och bok.

Tallar i den västra delen av Folkets park.

Trädbeståndet på fastigheten Kolonien 2 består av en dubbel allérad i den nordvästra delen av fastigheten samt av en enkel allérad i den sydöstra delen av fastigheten. Länsstyrelsen utförde 2013 en trädinventering av värdefulla träd och jätteträd i området. Inom planområdet för den planerade detaljplanen påträffades 32 st. skyddsvärda träd fördelade på fastigheten Kolonien 2. Träden bestod av parkträd som bildade alléer. 31 st. lindar samt 1 st. bok. Inom folkparken finns inga dokumenterade skyddsvärda träd.

Rekreation

Huvudbyggnaderna är belägna centralt i parkområdet. Byggnaderna är vända mot en öppen parkyta med en springbrunn i mitten och som delvis är omgiven av rabatter med prydnadsväxter.

Planområdet inhyser ett av få större parkområden i närområdet. Där ingår även flera promenadstiggar med underlag av grus och asfalt. Inom planområdet finns större grönytor med inslag av trädbeväxt parkmark och alléer. Den sammanlagda grönytan har ett värde både som naturmiljö, alléerna med skyddsvärda träd, men även till rekreation i närområdet.

Möjligheter att utveckla naturvärden och rekreation i planområdet

Utveckla den öppna parkytan centralt i parkområdet, så att platsen uppfattas mer centralt i parkmiljön. Undersök möjligheterna med en konstnärlig utsmyckning på platsen. Konstverket kan associera till byggnaderna, springbrunnen och planeringen.

Utveckla stigarna och ytorna med grönstråk. Syftet är att förstärka upplevelsen av rekreation i området. På fastigheten Kolonien 2 finns två st. alléer med lövträd, främst lindar. Undersök möjligheterna att förlänga alléerna att även inkludera delar av fastigheten Folkparken. Utveckla de befintliga stigarna i området med inplantering av alléer med lindar. Det ger större utrymme att förlänga promenadstråken även utanför planområdet. På grönytorerna finns även möjligheter att skapa gröna rum. Utforma rummen med planteringar träd, buskar och rabatter med växter. Komplettera rummen med parkbänkar och bord.

Belysning

Belysning finns endast vid entrén och intill stigen till dansbanan. I övrigt kan parkområdet därför upplevas som otryggt.

Förslag att utvidga mer belysning i parkområdet. Det gäller särskilt längst stigar och intill byggnader. Syftet är att skapa en större trygghet i området.

Källor

Fornsök, Riksantikvarieämbetet

Historiska kartor, Lantmäteriet.

Värnamo Folkets Park, en mötesplats för många. 1999, Sven-Erik Petersson

Vårt att värna, Kulturmiljöutredning, Värnamo kommun. 2000, Läns museet.

Länsstyrelsen i Jönköpings län

Mars 2016

SAMHÄLLSBYGGNADSFÖRVALTNINGEN

Peter Andersson

Kommunantikvarie